

Oordeel Verantwoordingsorgaan PPF APG over 2016

Inhoud

Oordeel Verantwoordingsorgaan PPF APG over 2016.....	1
Stavaza:.....	1
Inhoud.....	1
Oordeel van het VO	1
Advies van het VO	1
Verantwoording 2016.....	2
1. Communicatie	2
2. Toeslagbeleid.....	3
3. Financiële opzet en risicobeleid	4
4. Premiebeleid	5
5. Governance en toekomst pensioenfonds	5
6. Beleggingsbeleid.....	6
7. Kosten.....	7
8. Evenwichtige Belangenafweging.....	8

Oordeel van het VO

Het VO oordeelt positief over het beleid en uitvoering door het bestuur over 2016. Het VO heeft waardering voor de transparante en professionele wijze waarop het bestuur opvolging heeft gegeven aan het oordeel en het advies van het VO over het jaar 2015 en de adviezen van het VO in 2016. Het premiebeleid is aangescherpt, de verantwoording in het jaarverslag besteedt nu voldoende aandacht aan de evenwichtigheid van het gevoerde beleid, de samenwerking met het VO is versterkt en het VO en de deelnemers van PPF APG zijn goed meegenomen in de strategische discussie over de toekomst van PPF APG. Het belangrijkste resterende aandachtspunt is dat er nog geen lange termijn strategie is voor de toekomst van het fonds. Er is nog geen zicht op een structurele oplossing voor de relatief hoge uitvoeringskosten per deelnemer en de relatief hoge kosten voor het beleggingsbeleid.

Advies van het VO

1. Het VO adviseert het bestuur regie te nemen in de strategische discussie over de toekomst van het fonds. Daarbij adviseert het VO het bestuur specifiek om een plan van aanpak te maken hoe te komen tot een structurele oplossing en daarbij ook de integrale kosten te betrekken. De kosten voor vermogensbeheer en voor rechtenbeheer zijn naar het oordeel van het VO hoog.
2. Daarnaast adviseert het VO:

- bij het communicatiebeleid nog nadrukkelijker in te zetten op het raadplegen van de digitale informatie op de website en in het communicatieplan aandacht te besteden aan de strategiediscussie over de toekomst van het fonds;
- de evenwichtigheid van het (herstel)premiebeleid en het toeslagbeleid nader in kaart te brengen;
- kwantitatieve criteria vast te stellen voor het realiseren van de toeslagambitie en het minimaliseren van kortingen voorafgaand aan de ALM studie en daarbij in overweging te nemen om een nieuw onderzoek te doen naar de risicohouding van de deelnemers;
- aandacht te blijven besteden aan de communicatie naar de deelnemers omtrent de haalbaarheid en stand van zaken omtrent het herstelplan;
- van alle vergaderingen/ bijeenkomsten notulen op te stellen om zo transparantie over besluitvorming te waarborgen;
- in het jaarverslag te rapporteren over de realisaties ten aanzien van de normen van het bestuur over verantwoord beleggen;
- in het jaarverslag te rapporteren over het gemiddelde gerealiseerde rendement – over alle assets - gedurende een langere reeks van jaren.

Verantwoording 2016

Het Verantwoordingsorgaan van PPF APG (het VO) heeft het handelen van het bestuur over 2016 op acht voor het VO wezenlijke thema's beoordeeld. Het betreft communicatie, toeslagbeleid, financiële opzet en risicobeleid, premiebeleid, governance en toekomst pensioenfonds, beleggingsbeleid, kosten en beloningsbeleid en evenwichtige belangenafweging. Ieder van deze thema's is volgens een vast stramien beschreven:

- De *norm*: de meetlat waarlangs het VO de besluiten van het bestuur legt;
- De *bevindingen*: de feitelijke constatering op waarop het oordeel inzake het thema gebaseerd is;
- Het *oordeel* over het handelen van het bestuur op het betreffende thema;
- Een eventueel *advies* van het VO aan het bestuur over toekomstig handelen van het bestuur.

Het VO is tot dit oordeel en advies gekomen aan de hand van de door het bestuur ter beschikking gestelde gegevens:

- de verslagen van de bestuursvergaderingen in 2016;
- het concept jaarverslag over 2016 van het bestuur, de voorlopige jaarrekening 2016 en de rapportages van de Visitatiecommissie, de accountant en de certificerend actuaris;
- de ontvangen mondelinge toelichtingen van de Visitatiecommissie, certificerend accountant en certificerend actuaris;
- de in de loop van het jaar ontvangen adviezen en rapporten ten behoeve van het bestuur, waaronder de strategienotitie over de toekomst van PPF APG en de studiedag, waaronder de evaluatie van het communicatiebeleid.

Hierna volgt een nadere toelichting van de bevindingen, oordeel en het advies per norm.

1. Communicatie

Norm:

Het VO hecht waarde aan het correct, tijdig, duidelijk en evenwichtig communiceren naar alle belanghebbenden van PPF APG. Naast deze uitgangspunten hecht het VO waarde aan het inzichtelijk maken van keuzemogelijkheden en handelingsperspectief.

Bevinding:

- PPF APG heeft in 2016 Pensioen123 geïmplementeerd. Laag 1 van Pensioen 123 wordt verzonden aan nieuwe deelnemers in plaats van de startbrief. Laag 2 en 3 zijn te raadplegen op de website. Ook is het digitaal verzenden van informatie aan de deelnemers de standaard geworden. Hiermee worden kosten bespaard en is het beter mogelijk om deelnemers persoonlijk relevante informatie te verstrekken. In een nieuwe versie van de website ppf-apg.nl zijn design en schrijfstijl aangepast. Mijn PPF APG is tijdens de Pensioen3Daagse onder de aandacht van de actieve deelnemers gebracht
- In 2016 heeft het bestuur deelnemerssessies georganiseerd.
- In 2016 is een deelnemerstevredenheidsonderzoek uitgevoerd. De resultaten van het deelnemerstevredenheidsonderzoek zijn positief. Deelnemers hebben een gunstig beeld van het fonds, zouden met een grote waarschijnlijkheid opnieuw voor PPF APG kiezen, waarderen de website en digitale nieuwsbrief en herkennen de merkwaarden waar PPF APG voor staat.

Oordeel:

Het VO is verheugd met de resultaten die in 2016 bereikt zijn op het gebied van (digitale) communicatie en de deelnemerstevredenheid. Het VO vindt het specifiek positief dat actieve deelnemers met korte filmpjes zijn gestimuleerd om over hun eigen pensioen na te denken. De actieve deelnemers zijn immers dagelijks bezig met het pensioen van de deelnemers van de klanten van APG. Aandacht voor het eigen pensioen is eveneens van groot belang.

Advies:

Het VO adviseert bij het communicatiebeleid nog nadrukkelijker in te zetten op het raadplegen van de digitale informatie op de website en in het communicatieplan aandacht te besteden aan de strategiediscussie over de toekomst van het fonds en de keuzes die hieruit zullen voortvloeien.

2. Toeslagbeleid

Norm:

PPF APG indexeert ieder jaar de opgebouwde rechten en de te verrichten uitkeringen volgens de vastgestelde staffel. Het beleid is evenwichtig voor alle belanghebbenden en toekomstbestendig.

Bevinding:

- De opgebouwde rechten van de actieve deelnemers en de rechten van gepensioneerden en slapers zullen niet worden verhoogd in 2017.
- Het toeslagbeleid is een besluit van werkgever en vakbonden en vastgelegd in de CAO. Het bestuur is wel verantwoordelijk voor de evenwichtigheid van de financiering. Actieve deelnemers ontvangen een toeslag op basis van de hoogste van prijsinflatie of de collectieve loonsverhoging van APG Groep. Inactieven ontvangen een toeslag op basis van prijsinflatie. Het bestuur heeft toegelicht dit verschil in het indexatiebeleid tussen actieven en inactieven evenwichtig te achten

omdat de financiering van de indexatie meeweegt in de premie. De discussie met de fiscus is beslecht. Er is geen kans meer op mogelijke bovenmatigheid van de regeling.

- De cao-lonen van APG Groep zijn niet gestegen in 2016 en de prijzen zijn met 0,1 procent gestegen.. De maximale cumulatieve indexatieachterstand is 5,35 procent voor actieve deelnemers en 3,75 procent voor gepensioneerden en slapers in 2016.

Oordeel:

Het VO constateert dat de staffel juist is toegepast. Het VO vraagt aandacht voor de evenwichtigheid van het verschil in het indexatiebeleid tussen actieven en inactieven, gezien de wijze van financiering. De premie houdt rekening met indexatie, maar is niet kostendekkend, waardoor beide vormen van indexatie uit overrendement worden gefinancierd (de premiedekkingsgraad is 71 procent in 2016; dit betekent dat voor iedere euro nieuwe pensioenopbouw 29 cent moet worden gefinancierd uit toekomstig beleggingsrendement).

Advies :

Het VO roept het bestuur op nader in kaart te brengen in hoeverre het verschil in behandeling bij het toeslagbeleid tussen actieven en inactieven evenwichtig is, gezien de wijze van financiering.

3. Financiële opzet en risicobeleid

Norm

Het bestuur heeft de risicobereidheid van de belanghebbenden beschreven en vertaald in een risicohouding.

Bevinding

- In 2016 is het risicomangement (verder) verankerd in de besluitvorming van het Bestuur.
- PPF APG is geslaagd voor de haalbaarheidstoets over 2016.
- Bij het oordeel 2016 heeft het VO het advies gegeven om transparanter te rapporteren in het jaarverslag over de verwerking van de risicohouding van deelnemers en sociale partners.
- Bij het oordeel 2016 heeft het VO het advies gegeven om in de communicatie naar deelnemers aandacht te besteden aan de haalbaarheid van het herstelplan.
- Het Bestuur voert in 2017 een ALM-studie uit.

Oordeel

Het VO is blij te constateren dat het Bestuur in het jaarverslag expliciet aandacht besteedt aan (de doorontwikkeling van) Risicomangement, de haalbaarheidstoets en de risicohouding van het fonds. De doorvertaling van de enquête onder de deelnemers van PPF APG naar de risicohouding van het fonds is naar het oordeel van het VO transparant beschreven.

Advies

- Omdat PPF APG zich nog steeds in een situatie van herstel bevindt blijft het VO aandacht vragen voor de communicatie naar de deelnemers over de haalbaarheid en stand van zaken omtrent het herstelplan.
- Het VO sluit zich aan bij het advies van de certificerende actuaire om voorafgaand aan het uitvoeren van de ALM studie kwantitatieve criteria vast te stellen voor de toeslagambitie en het minimaliseren van de omvang van een eventuele korting en hier de beleggingsmix en de premie aan te toetsen. Tevens verzoekt het VO het Bestuur om te overwegen om voorafgaande de nieuwe ALM studie een nieuw onderzoek te doen naar de risicohouding van de deelnemers.

4. Premiebeleid

Norm:

Het bestuur maakt een expliciete afweging van de risico's en de belangen van de verschillende belanghebbenden bij het premiebeleid, inclusief de hoogte van de rekenrente.

Bevinding:

- Het VO heeft in het oordeel over het jaar 2015 aandacht gevraagd voor de spanning binnen het premiebeleid tussen de keuze voor premiestabiliteit enerzijds en de keuze voor het in rekening kunnen brengen van een herstell premie anderzijds. Het bestuur van PPF-APG heeft in 2016 na advies van het VO een staffel voor de herstell premie vastgesteld om toekomstige premiesprongen zoveel mogelijk te voorkomen.
- Het VO heeft in 2015 aandacht gevraagd voor een prudentiemarge in de premie voor eventuele tegenvallers in het verwachte rendement en voor de kostencomponent in de premie. Het bestuur heeft na advies van het VO besloten om vanaf 2017 extra prudentie in te bouwen in de feitelijke premie (specifiek door rekening te houden met de actuele rente en feitelijke vermogensbeheerkosten). Het bestuur heeft de premie in 2017 vastgesteld op 24,1 procent. Dit is een stijging met 2,1 procentpunt.
- Verder heeft het VO gevraagd te monitoren of de premie niet al te sterk inwerkt tegen het beoogde herstel. De premiedekkingsgraad daalt, ondanks de premiestijging, van 71 procent in 2016 naar 65 procent in 2017. Dit is met name het gevolg van de dalende rente. Het bestuur van PPF-APG merkt ten aanzien van de evenwichtigheid van de premiestelling op dat actieve deelnemers een voordeel hebben doordat de actuele dekkingsgraad hoger ligt dan de premiedekkingsgraad. Gelet op de financiële positie, het belang van premiestabiliteit en de lange termijn verwachtingen van het fonds, acht het bestuur het premiebeleid voor 2017 financieel verantwoord en voldoende evenwichtig. Het bestuur zal de evenwichtigheid van het premiebeleid in 2017 evalueren in samenhang met een ALM-studie.

Oordeel:

Het VO is positief over de aanpassingen die het bestuur heeft doorgevoerd in het premiebeleid met ingang van 2017 naar aanleiding van de geconstateerde risico's.

Advies:

Het VO ondersteunt het voornemen van het bestuur om de evenwichtigheid van het premiebeleid in 2017 te evalueren. Het VO vraagt blijvende aandacht voor het monitoren van de ontwikkeling van de premiedekkingsgraad en verzoekt het bestuur specifiek om de evenwichtigheid van de herstellpremiestaffel te toetsen.

5. Governance en toekomst pensioenfonds

Norm:

- Aanvullend op de wettelijke adviesbevoegdheden, vindt vroegtijdig afstemming plaats tussen bestuur en VO over doelen en beleidsuitgangspunten (PW art 102 a).
- Het bestuur dient een missie, visie en strategie te hebben en te beschrijven in het jaarverslag in hoeverre de gestelde doelen bereikt zijn (Code PF: 3; 18).

- Over de beleidskeuzes legt het bestuur verantwoording af aan het VO (PW art 115, 115a, Code PF 19).

Bevindingen:

- Oplegging advies 2015:
  - o VO is meegenomen in discussie over strategie, heeft ook deelgenomen aan paneldiscussie met deelnemers.
  - o Informeel overleg tussen voorzitters VO en bestuur is ingeregeld en wordt als positief ervaren.
  - o VO heeft het aspect van besloten vergaderingen besproken met het bestuur. het bestuur kent geen beleid van besloten vergaderingen.
- Naar aanleiding van eerdere discussies inzake de toekomst van PPF, is PPF APG begin 2016 een toekomstverkenning gestart. Dit heeft geleid tot onder andere een totstandkoming van een strategienota waarin een aantal scenario's zijn benoemd. De RvB van APG heeft besloten dat deze scenario's nader onderzocht dienen te worden. De RvB heeft op 3 april kennisgenomen van de uitkomsten van dit onderzoek, en het advies om PPF als showcase in te zetten in combinatie met kostenverlaging overgenomen. De RvB verbindt hieraan een tijdslijn van 2 jaar. In de uitkomsten van het onderzoek staat nadrukkelijk dat de overige scenario's niet opportuun zijn gebleken.
- Het bestuur heeft op 20 april 2017 een principebesluit genomen om een Raad van Toezicht voor PPF APG in te stellen. Het VO heeft wettelijk adviesrecht over de vorm en inrichting van het intern toezicht. Het besluit is voorgelegd aan het VO.

Oordeel:

- Het VO constateert dat er voor de korte termijn overeenstemming is tussen PPF APG en APG over de dienstverlening en tariefstelling.
- Het bestuur en het VO hebben regelmatig overleg waardoor het VO de ontwikkelingen binnen het Fonds goed kan volgen. Het VO is tevreden over deze nauwere betrokkenheid.

Advies:

- Het VO adviseert het bestuur om een plan van aanpak te maken hoe te komen tot een structurele oplossing voor de toekomst
- Het VO adviseert van alle vergaderingen/ bijeenkomsten notulen op te stellen om zo transparantie over besluitvorming te waarborgen.

6. Beleggingsbeleid

Norm:

Het bestuur belegt maatschappelijk verantwoord en duurzaam en communiceert hierover transparant.

Bevindingen:

- Oplegging advies 2015:
  - o In het jaarverslag 2016 geeft het bestuur aan dat het fonds een groter deel van het vermogen wil beleggen in activiteiten die niet alleen een goed rendement opleveren maar ook bijdragen aan oplossingen voor milieu en maatschappelijke problemen. Hierbij is gekozen de

duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN als richtsnoer te nemen. In het verslag wordt geen melding gemaakt in hoeverre dit reeds gerealiseerd is. Ten aanzien van uitsluitingen van beleggingen in het kader van het niet respecteren van VN Global Compact wordt wel inzicht over de realisatie 2016 gegeven.

- De policy en Investment beliefs zijn in 2016 niet meer opgenomen in het bestuursverslag. Er is geen toelichting opgenomen over de bijdrage van de beleggingen aan het gewenste risicoprofiel
- In het jaarverslag wordt inzicht gegeven in het rendement van de diverse assets over 2016. In de kerncijfers wordt op totaalniveau inzicht gegeven in de performance van beleggingen over meerder jaren.
- Uit het deelnemerstevredenheidsonderzoek 2016 blijkt dat een meerderheid van de deelnemers het belangrijk vindt dat PPF APG duurzaam en verantwoord belegt. Tegelijk vindt de meerderheid dat dit niet ten koste mag gaan van het rendement.

Oordeel:

Hoe toetst het bestuur dat deze normen door APG worden meegenomen binnen de APG-fondsen blijft als vraag resteren. De verantwoording over de realisatie van verantwoord beleggen in het jaarverslag is minimaal. Zeker omdat APG jaarlijks een uitgebreid verslag uitbrengt over verantwoord beleggen.

Advies:

- Het VO beveelt aan om in het jaarverslag weer te geven op welke wijze en in welke mate zij haar eigen normen ten aanzien van maatschappelijk verantwoord en duurzaam beleggen terugziet in het door APG gevoerde beleggingsbeleid.
- Geef in het jaarverslag aan welke het gemiddelde gerealiseerde rendement – over alle assets - is gedurende een langere reeks van jaren.

7. Kosten

Norm:

Het bestuur geeft inzicht in de kosten, op basis van een vergelijking met een peergroup of een benchmark. Het niveau van de uitvoeringskosten moet in beginsel in lijn liggen met voor pensioenfondsen in die peergroup of benchmark gebruikelijke kosten. Ook dient er kritisch gekeken worden of de kosten van het vermogensbeheer in relatie staan tot de geleverde prestaties.

Bevinding:

- Het bestuur heeft de kosten vergeleken aan de hand van een CEM-benchmark. PPF-APG (3600 CEM-deelnemers) heeft een stuk minder deelnemers dan de CEM-peergroup (gemiddeld 20.000 CEM-deelnemers) waar zij onderdeel van uit maken. De uitvoeringskosten van PPF- APG zijn naar het eigen oordeel van het bestuur, hoog. Met € 486,- per (CEM-) deelnemer zit PPF-APG aan de bovenkant^[1] binnen de CEM-peergroup.
- Kosten voor vermogensbeheer zijn met 0,81% – net als in 2015 – hoog.

---

^[1] 2015: € 200 boven het gemiddelde. Over 2016 zijn nog geen cijfers bekend. Het VO gaat er van uit dat er geen significante wijzingen in 2016 tov 2015 zijn.

- Conform het voornemen in 2015 is verlaging van de kosten specifiek aan bod gekomen binnen de strategiediscussie in 2016. Het opnemen van kosten als speerpunt in de strategiediscussie heeft voor 2016 (nog) niet zijn vruchten afgeworpen.
- In 2016 is er discussie geweest omtrent de vergoeding voor vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden in het Bestuur en VO. Het VO heeft geadviseerd over het beloningsbeleid voor de organen van het fonds.

Oordeel:

- Het VO constateert dat het bestuur in 2016, conform het voornemen in 2015, verlaging van de kosten meermaals besproken heeft binnen verschillende gremia. Verlaging van de kosten heeft specifieke aandacht gekregen binnen de strategiediscussie. Deze heeft echter in 2016 (nog) niet zijn vruchten afgeworpen. Het VO is zich bewust van het feit dat de strategiediscussie complex is en tijd kost. Het VO zal ook in 2017 aandacht blijven vragen voor het reduceren van kosten.
- In het jaarverslag gaat het bestuur uitgebreid in op de totstandkoming van zowel de kosten voor de pensioenuitvoering als de kosten voor het vermogensbeheer, waarbij het bestuur aandacht besteedt aan de kosten in relatie tot de geleverde prestatie (het fondsrendement). Het VO is positief over de transparantie die het bestuur hiermee biedt.
- In 2016 heeft het VO het bestuur geadviseerd omtrent de vacatieregeling van het Fonds. Het VO is van mening dat besluitvorming van het bestuur over dit onderwerp lang op zich heeft laten wachten.

Advies:

Het VO adviseert het bestuur om bij het voortzetten van de strategie discussie expliciet aandacht te (blijven) geven aan de uitvoerings,- én vermogensbeheer kosten.

8. Evenwichtige Belangenafweging

Norm:

- Bij alle relevante beleidsbeslissingen heeft het bestuur een expliciete afweging van de belangen van de afzonderlijke belangengroepen gemaakt (PW 105 lid 2).
- De Code Pensioenfondsen geeft aan dat het bestuur verantwoording aflegt over haar beleid en de gerealiseerde uitkomsten, waarbij een evenwichtige belangenafweging dient te worden meegenomen. Deze verantwoording dient in ieder geval deel uit te maken van het jaarverslag.

Bevinding:

- In 2015 adviseerde het VO om in het jaarverslag nadrukkelijker aandacht te besteden aan de wijze waarop de evenwichtige belangenafweging is vormgegeven. In het jaarverslag over 2016 wordt toegelicht dat het risicomanagement verder is verankerd in de beleidsvoorbereiding en de besluitvorming van het fonds. Bij voorstellen wordt onder andere specifiek bekeken in hoeverre deze evenwichtig uitpakken voor (gewezen) deelnemers, gepensioneerden en sponsors van het fonds. Mede door toepassing van dit raamwerk krijgt evenwichtige belangenafweging een centrale plek bij besluitvorming.
- In een financieel crisisplan is beschreven hoe de crisismaatregelen op evenwichtige wijze rekening houden met de diverse groepen belanghebbenden. Het financieel crisisplan maakt onderdeel uit van de ABTN.

Oordeel:

Het bestuur besteedt aandacht aan evenwichtige belangenafweging bij haar besluitvorming en dit

komt nu ook expliciet tot uitdrukking in de verantwoording in het jaarverslag. Het VO vraagt bij de beoordeling van het toeslagbeleid en het premiebeleid specifiek aandacht voor de evenwichtigheid van het toeslagbeleid en het premiebeleid (zie ook 2 en 4).
